

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi

BİRİNCİ SEKSIYA

MIXALKOVA (MIKHALKOVA) VƏ BAŞQALARI UKRAYNAYA QARŞI məhkəmə işi

(Ərizə № 10919/05)

QƏRAR

Strasburq

13 yanvar 2011-ci il

Bu qərar Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndində göstərilən hallarda qəti qərara çevriləcəkdir. Qərara redaktə xarakterli düzəlişlər edilə bilər.

Mixalkova və başqaları Ukraynaya qarşı məhkəmə işində,

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (Birinci Seksiya), hakimlər:

Peer Lorenzen (*Peer Lorenzen*), sədr;

Renate Yegeer (*Renate Jaeger*);

Nina Vayiç (*Nina Vajić*);

Karel Yunqvert (*Karel Jungwiert*);

Mark Villiger (*Mark Villiger*);

Miryana Lazarova Traykovska (*Mirjana Lazarova Trajkovska*);

Zdravka Kalayciyeva (*Zdravka Kalaydjieva*);

Janna Yudkivska (*Ganna Yudkivska*);

habelə Seksiya katibi Klaudiya Vesterdikdən (*Claudia Westerdiek*) ibarət tərkibdə Palatada iclas keçirərək,

7 dekabr 2010-cu ildə qapalı müşavirə keçirərək,

həmin tarixdə qəbul edilmiş aşağıdakı qərarı elan edir.

PROSEDUR

1. İş İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının ("Konvensiya") 34-cü maddəsinə əsasən üç Ukrayna vətəndaşı – xanım Olqa Kuzminiçna Mixalkova, cənab Sergey Petorviç Mixalkov və xanım Natalya Stanislavovna Bikbulatova ("ərizəçilər") tərəfindən 16 mart 2005-ci ildə Məhkəməyə təqdim edilmiş Ukraynaya qarşı ərizə (№ 10919/05) əsasında başlanmışdır.
2. Ərizəçiləri Kirovoqradda vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan cənab İ. Poqasiy təmsil etmişdir. Ukrayna Hökumətini ("Hökumət") onun nümayəndəsi cənab Y. Zaytsev təmsil etmişdir.
3. Ərizəçilər konkret olaraq iddia etmişlər ki, onların oğlu və qardaşı cənab Vasili Mixalkov saxlanma yerində polis tərəfindən pis rəftar nəticəsində ölüb və ona qarşı pis rəftarın və onun ölümünün halları ilə bağlı səmərəli araşdırma aparılmayıb.
4. 12 noyabr 2009-cu ildə Birinci Seksiyanın sədri ərizə barədə Hökumətə məlumat verməyi qərara almışdır. Həmçinin qərara alınmışdır ki, ərizənin mahiyyətinə onun qəbul edilənliyi məsələsi ilə eyni vaxtda baxsın (29-cu maddənin 1-ci bəndi).

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

5. Ərizəçilər müvafiq olaraq 1938, 1968 və 1978-ci ildə anadan olublar və Maryivkada yaşayırlar.
6. 29 aprel 2003-cü ildə birinci ərizəçi Kompaniyevski rayon polis bölməsindən xahiş etdi ki, onun oğlu, habelə ikinci və üçüncü ərizəçilərin qardaşı, 1963-cü il təvəllüdü Vasili Mixalkovu güclü alkoqol sərxoşluğu səbəbindən ayıltma məntəqəsinə götürsünlər. Onun çağırışına cavab olaraq iki polis əməkdaşı – S. və P. gəldilər. Birinci ərizəçinin sözlərinə görə, onun etirazlarına baxmayaraq, onlar Vasili Mixalkovu lağa qoydular, təpiklədilər, polis maşınına saldılar və polis bölməsinə apardılar.
7. 30 aprel 2003-cü ildə birinci ərizəçi polis bölməsinə getdi və Vasili Mixalkovun öldüyünü aşkar etdi.
8. Meyitin yarılməsi nəticəsində 14 may 2003-cü ildə müəyyən edildi ki, Vasili Mixalkov 29 aprel 2003-cü ildə qarnının zədələnməsi nəticəsində kəskin daxili qanaxmadan və nazik bağırsağın yırtılmasından elə həmin gün ölüb.
9. Bu arada, 10 may 2003-cü ildə Kompaniyevski rayon prokurorluğu hadisə ilə bağlı cinayət işinə başlamaqdan imtina etdi. 2 iyun 2003-cü ildə bu qərar ləğv edildi və iş əlavə araşdırmaya göndərildi.

10. 9 iyun 2003-cü ildə Vasili Mixalkovun cəsədinin məhkəmə-tibb müayinəsi onun ölümünün səbəbinə dair əvvəlki rəyi təsdiq etdi. Həmçinin müəyyən edildi ki, qarındakı xəsarət küt bir əşyanın, məsələn, səkinin və ya beton dirəyin üzərinə yıxılma nəticəsində baş verə bilərdi. Onun qollarında, qıçlarında və yanlarında aşkar edilmiş digər xəsarətlər onun yerlə sürünməsindən irəli gələ bilərdi.

11. Bu müayinədən sonra, 10 iyun 2003-cü ildə Kompaniyevski rayon prokurorluğu cinayət işinə başlamamaq barədə yeni qərar çıxardı.

12. 20 iyun 2003-cü ildə Kompaniyevski rayon prokurorluğu bu qərarı ləğv etdi və Vasili Mixalkovun ölümünün halları ilə bağlı cinayət işinə başladı. Bu istintaq hazırda davam edir.

13. Ərizəçilər istintaqın gedişi ilə bağlı heç bir sənəd təqdim etməyərək iddia etdilər ki, işin materialları ilə tanış olmağa buraxılmayıblar və prosesdə iştirak etmələrinə hər hansı səmərəli imkan yaradılmayıb, halbuki onlar Kompaniyevski rayon prokurorluğu da daxil olmaqla müxtəlif dövlət orqanlarına dəfələrlə şikayət ediblər. Cavab olaraq Baş prokurorluq onların şikayətlərini Kirovoqrad vilayət prokurorluğuna göndərib, o isə hər hansı təfəsilatları bildirmədən ərizəçiləri arxayın edib ki, cinayət işinin icraatı davam edir. Birinci ərizəçi işin vəziyyətini müzakirə etmək üçün bir neçə dəfə prokurorluğun işçiləri ilə görüşməsinə tələb edib, lakin tələbləri rədd edilib.

14. 16 dekabr 2003-cü ildə birinci ərizəçi Kiyevin Peçorski rayon məhkəməsinə şikayət verərək tələb etdi ki, məhkəmə baş prokurorluğun üzərinə işin icraatına səmərəli nəzarəti təmin etmək vəzifəsini qoysun və yerli dövlət orqanlarının hərəkətsizliyi ilə bağlı tədbir görsün. O, konkret olaraq iddia etdi ki, adı çəkilən iki polis əməkdaşının vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə etməkdə və onun oğluna fiziki zor tətbiq etməkdə ittiham etmək üçün kifayət qədər sübutlar var.

15. 23 aprel 2004-cü ildə məhkəmə bu tələbi rədd etdi. O, konkret olaraq müəyyən etdi ki, istintaq davam edir, zəruri istintaq tədbirləri görülür, onun oğluna xəsarətlərin yetirilməsinə görə məsuliyyət daşıyan şəxslər hələ müəyyən edilməyib, vilayət prokurorluğu işin icraatına nəzarət edir və Baş prokurorluq ərizəçilərin şikayətlərini tədbir görülməsi üçün yerli prokurorluq orqanlarına göndərib. 13 avqust 2004-cü ildə və 10 oktyabr 2007-ci ildə, müvafiq olaraq, Kiyev Vilayət Apellyasiya Məhkəməsi və Yüksək İnzibati Məhkəmə birinci ərizəçinin şikayətlərini rədd etdilər.

16. Eyni ilə Hökumət də Vasili Mixalkovun ölümünün istintaqı ilə bağlı heç bir sənəd təqdim etməyərək davam etməkdə olan istintaqa aid sənədlərin konfidensiallığına istinad etdi. Bununla belə, o, qeyd etdi ki, istintaqın gedişində on səkkiz şahid dindirilib, cinayət hadisəsinin baş verdiyi yerdə iki dəfə istintaq eksperimenti keçirilib və altı ekspertiza aparılıb. Bundan başqa, o, ekspertizaların rəylərinin qısa xülasələrini təqdim etdi.

17. Hökumətin izahatlarına əsasən, 23 oktyabr 2003-cü il tarixli ekspertiza müəyyən etdi ki, Vasili Mixalkovun ölümünün birbaşa səbəbi qarın boşluğundakı daxili xəsarət və güclü qanaxma olub. Bu xəsarətlər onun yerə yıxılması nəticəsində baş verə bilərdi.

18. 12 dekabr 2003-cü ildə növbəti ekspertiza əvvəlki müayinələrin nəticələrini təsdiq etdi.

19. 12 may 2004-cü ildə daha bir ekspertiza müəyyən etdi ki, xəsarət məhdud təmas səthinə malik küt əşyanın, ola bilsin ki, ayaqqabının ərizəçinin qarına iti bucaq altında böyük qüvvə ilə endirilməsinin təsiri nəticəsində yetirilib. Bu xəsarət sadəcə yerə və ya qabarıq səthin üzərinə yıxılmanın nəticəsi ola bilməzdi.

20. 23 yanvar 2006-cı ildə növbəti ekspertiza bu nəticəyə gəldi ki, xəsarət birinci ərizəçinin təsvir etdiyi şəraitdə yetirilə bilərdi.

21. 11 yanvar 2008-ci ildə sonrakı ekspertiza bu qənaətə gəldi ki, xəsarət birinci ərizəçinin təsvir etdiyi şəraitdə müxtəlif təpik zərbələrinin məcmu təsiri nəticəsində baş verə bilərdi.

22. 6 aprel 2009-cu ildə Vasili Mixalkovun qollarına və qıçlarına xəsarətlərin necə yetirildiyini araşdırmaq üçün daha bir ekspertiza təyin olundu. Bu ekspertizanın ardınca 8 iyun 2010-cu ildə daha bir ekspertizanın keçirilməsi barədə qərar çıxarıldı, hazırda həmin ekspertiza davam edir.

II. MÜVAFİQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

23. Konstitusiyanın və Cinayət Prosesual Məcəlləsinin müvafiq müddəalarını *Sergey Şevçenko Ukraynaya qarşı* məhkəmə işi üzrə qərarda (ərizə № 32478/02, 36-39-cu bəndlər, 4 aprel 2006-cı il) tapmaq olar.

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. VASİLİ MİXALKOVUN ÖLÜMÜ VƏ BU ÖLÜMÜN HALLARININ ARAŞDIRILMAMASI İLƏ BAĞLI KONVENSIYANIN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

24. Ərizəçilər iddia etdilər ki, Vasili Mixalkov polis əməkdaşlarının pis rəftarı nəticəsində ölüb. Onlar həmçinin şikayət etdilər ki, onun ölümünün halları ilə bağlı səmərəli araşdırma aparılmayıb. Bununla bağlı onlar Konvensiyanın 2-ci maddəsinə, 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə və 13-cü maddəsinə istinad etdilər.

25. İşin faktlarının hüquqi xarakteristikasına artıq bələd olan Məhkəmə (son dövrə aid olan bu qərara bax: *Drozdz Ukraynaya qarşı*, ərizə № 12174/03, 49-cu bənd, 30 iyul 2009-cu il) hesab edir ki, sözügedən şikayətlər Konvensiyanın 2-ci maddəsi üzrə araşdırılmalıdır, o, bu məsələyə aidiyyəti olan maddədir və orada aşağıdakılar deyilir:

“1. Hər kəsin yaşamaq hüququ qanunla qorunur. Heç kəs qanunla ölüm cəzası nəzərdə tutulmuş cinayət törətməyə görə, məhkəmə tərəfindən çıxarılmış belə hökmün icrasından başqa, həyatından məhrum edilə bilməz.

2. Həyatdan məhrum etmə, aşağıdakı məqsədlər üçün güc tətbiqində mütləq zərurətin nəticəsi olduqda, bu maddənin pozulması hesab edilmir:

a) istənilən şəxsin hüquqa zidd zorakılıqdan qorunması üçün;

b) qanuni həbsi həyata keçirmək və ya qanuni əsaslarla həbsdə olan şəxsin qaçmasının qarşısını almaq üçün;

c) qanuna müvafiq olaraq iğtişaş və ya qiyamın yatırılması üçün”.

A. Şikayətin qəbuledilənliyi

26. Hökumət iddia etdi ki, daxili hüquqi müdafiə vasitələri tükəndirilmədiyinə görə ərizənin bu hissəsi qəbuledilən deyil. Konkret olaraq, ərizəçilər istintaq orqanlarının iddia edilən hərəkətsizliyindən daxili məhkəmələrə şikayət etməli idilər. Qüvvədə olan qanunvericiliyə əsasən, məhkəmələr bu cür hərəkətsizliyi qanunsuz elan edə və hüquqlarının pozulmasına görə ərizəçilərə ziyanla bağlı kompensasiya təyin edə bilərdilər.

27. Ərizəçilər bununla razılaşmadılar. Onlar qeyd etdilər ki, istintaq orqanlarının hərəkətsizliyi barədə Baş prokurorluğa şikayət ediblər, o isə onların şikayətlərinə səmərəli şəkildə baxmaqdan imtina edib. Öz növbəsində daxili məhkəmələr Baş prokurorluğun hərəkətsizliyi barədə ərizəçilərin şikayətlərini rədd ediblər. İstintaq Vasili Mixalkovun ölümünün hallarını bilərəkdən müəyyən etmədiyinə və polis əməkdaşları tərəfindən törədilmiş cinayəti gizlətmək məqsədi güddüyünə görə, daxili məhkəmələrdə hər hansı əlavə icraat faydasız olacaqdı.

28. Məhkəmə qeyd edir ki, Konvensiyanın 35-ci maddəsi şikayətlərin Məhkəməyə verilməzdən əvvəl ən azı mahiyyəti üzrə, habelə daxili qanunvericilikdə əks olunmuş formal tələblərə və müddətlərə uyğun olaraq müvafiq ölkədaxili orqana təqdim edilməsini tələb edir və bundan başqa, Konvensiya pozuntusunun qarşısını ala bilən istənilən prosesual metodlardan istifadə edilməsini tələb edir (bax: *Kardo Fransaya qarşı*, 19 mart 1991-ci il, 34-cü bənd, A seriyaları, № 200). Normal halda ərizəçinin müraciət etdiyi hüquqi müdafiə vasitələri əlçatan olmalı və iddia edilən pozuntularla bağlı vəziyyəti düzəltmək üçün yetərli olmalıdır. Sözügedən vasitələrin mövcudluğu təkcə nəzəri cəhətdən deyil, həm də praktiki cəhətdən yetərincə aydın olmalıdır, belə olmadıqda onlar zəruri əlçatanlıqdan və səmərəlilikdən məhrum olurlar (misal üçün bax: *Vladimir Fyodorov Rusiyaya qarşı*, ərizə № 19223/04, 38-ci bənd, 30 iyul 2009-cu il).

29. Nəzərdən keçirilən vaxtda hüquqi müdafiə vasitəsinin səmərəli olduğuna, nəzəri və praktiki cəhətdən istifadəsinin mümkün olduğuna, yəni onun əlçatan, ərizəçinin şikayətləri ilə bağlı

vəziyyəti düzəldə bilən və şikayətin uğur qazanması üçün ağlabatan perspektivlər vəd edən vasitə olduğuna Məhkəməni inandırmaq vəzifəsi daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilmədiyini iddia edən Hökumətin üzərinə düşür. Lakin bu sübut etmə vəzifəsi yerinə yetirildikdə, Hökumətin təqdim etdiyi müdafiə vasitəsinin həqiqətən istifadə edildiyini, yaxud işin konkret halları baxımından müəyyən səbəbə görə qeyri-adekvat və səmərəsiz olduğunu, yaxud da onu bu tələbi yerinə yetirməkdən azad edən xüsusi halların mövcud olduğunu sübut etmək vəzifəsi ərizəçinin öhdəsinə düşür (yənə orada, 39-cu bənd).

30. Hazırkı işin faktlarına qayıdaraq Məhkəmə qeyd edir ki, Hökumət hər hansı əlavə izahat təqdim etmədən bildirib ki, ərizəçilərin işində istintaq orqanlarının hərəkətsizliyi barədə şikayət və dəymiş ziyanla bağlı onlara qarşı mülki iddia polis tərəfindən saxlanma yerində pis rəftara məruz qaldığı iddia edilən qohumlarının ölümünə dair onların şikayətləri ilə bağlı səmərəli hüquqi müdafiə vasitəsi idi. Lakin Hökumət izah etməyib ki, bu müdafiə vasitəsi ərizəçilərə uğur qazandıracaqdısa, həmin vasitəyə müraciət edilməsi Vasili Mixalkovun ölümü ətrafındakı faktların sübuta yetirilməsinə, ona qarşı pis rəftara görə məsuliyyət daşıyanların (əgər belələri varsa) müəyyən edilməsinə və cəzalandırılmasına nə cür kömək edəcəkdə. Eyni ilə, o, bu məsələ ilə bağlı müvafiq ölkədaxili praktikanın mövcud olduğuna dair hər hansı sübut təqdim etməyib.

31. Üstəlik, Məhkəmə bir sıra işlərdə gəldiyi belə bir qənaəti xatırladır ki, ölümün bilərəkdən törədilmiş pis rəftar nəticəsində baş verdiyi hallarda Konvensiyanın pozuntusu yalnız qurbana kompensasiya təyin olunması ilə düzəldilə bilməz. Ona görə ki, dövlət nümayəndələrinin törətdiyi bu cür hadisələrə dövlət orqanlarının reaksiyası məsuliyyət daşıyan şəxsləri təqib etmək və cəzalandırmaq üçün yetərincə cəhd göstərmədən sadəcə kompensasiya ödənişi ilə məhdudlaşsaydı, bəzi hallarda dövlət nümayəndələri tərəfindən onların nəzarətləri altında olan şəxslərin hüquqlarının faktiki olaraq cəzasız qalmaqla pozulması mümkün olardı (bir çox digər qərarlar arasında bax: *Velikova Bolqarıstana qarşı*, ərizə № 41488/98, 89-cu bənd, AİHM 2000-VI; və *Salman Türkiyəyə qarşı*, [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 21986/93, 83-cü bənd, AİHM 2000-VII). Yuxarıdakıları və ərizəçilərin arqumentlərini nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçilər Hökumət tərəfindən qeyd edilən müdafiə vasitəsinə müraciət etmək vəzifəsindən azad idilər.

32. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizənin bu hissəsi Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan mənada açıq-aydın əsassız deyil. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, o, həmçinin hər hansı digər əsaslara görə də qəbul olunmayan deyil. Buna görə də, o, qəbul olunan elan edilməlidir.

B. Şikayətin mahiyyəti

1. Tərəflər

33. Ərizəçilər iddia etdilər ki, Vasili Mixalkov polis əməkdaşları tərəfindən pis rəftar nəticəsində ölüb. Onlar daha sonra iddia etdilər ki, onun ölümü ilə bağlı istintaq ləng, qərəzli idi və polis əməkdaşlarını Vasili Mixalkovun ölümünə görə hər cür məsuliyyətdən kənarlaşdıraraq onlara bəraət qazandırmağa yönəlmişdi. Onların sənədlərlə tanış olmağa və cinayət prosesində səmərəli şəkildə iştirak etməyə buraxılmaması istintaqın qüsurlarını gizlətmək üçün edilmişdi.

34. Hökumət iddia etdi ki, Vasili Mixalkovun ölümünə görə dövlətin məsuliyyəti ilə bağlı hər hansı nəticələr çıxarmaq mümkün deyildi, çünki müvafiq istintaq davam edirdi. O, daha sonra iddia etdi ki, dövlət orqanları mərhumun ölümünün səbəbini və hallarını müəyyən etmək üçün səlahiyyətləri daxilində olan hər şeyi etmişdilər.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

a. Vasili Mixalkovun ölümünə görə dövlətin məsuliyyəti

35. Məhkəmə qeyd edir ki, yaşamaq hüququnu qoruyan Konvensiyanın 2-ci maddəsi Konvensiyanın əsas maddələrindən biri sayılır. 3-cü maddə ilə birlikdə o, Avropa Şurasını yaratmış demokratik cəmiyyətlərin əsas dəyərlərindən birini təsbit edir. Hər bir fərdin müdafiəsinə təminat verən sənəd kimi Konvensiyanın predmeti və məqsədi 2-ci maddənin elə şərh və tətbiq olunmasını tələb edir ki, həmin təminatlar praktiki və səmərəli olsun (misal üçün bax: *Makkann və başqaları Birləşmiş Krallığa qarşı*, 27 sentyabr 1995-ci il, 146-147-ci bəndlər, A seriyaları № 324; və *Salmanın işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 97-ci bənd).

36. Konvensiyanın 2-ci maddəsinin təmin etdiyi müdafiənin mühümlüyünü nəzərə alaraq, Məhkəmə həyatdan məhrum etmə barədə şikayətləri, xüsusən ölümlə nəticələnən güc bilərəkdən tətbiq edildiyi hallarda, olduqca diqqətlə tədqiq etməli, təkcə faktiki olaraq güc tətbiq etmiş dövlət nümayəndələrinin hərəkətlərini deyil, həm də araşdırılan hərəkətlərin planlaşdırılması və nəzarətdə saxlanması da daxil olmaqla işin bütün hallarını nəzərdən keçirməlidir (bax: *Makkann və başqaları Birləşmiş Krallığa qarşı*, 27 sentyabr 1995-ci il, 150-ci bənd, A seriyaları № 324, ərizə № 45661/99).

37. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, hazırkı işdə olduğu kimi ərizəçi kifayət qədər ciddi dəlillər irəli sürsə və Hökumətdəki sənədlərin Məhkəmənin sərəncamında olmaması ucbatından Məhkəmə faktlara dair nəticələr çıxarmaq imkanına malik deyilsə (yuxarıda 16-cı bəndə bax), nəzərdən keçirilən sənədlərin ərizəçinin irəli sürdüyü iddiaları təsdiqləmək üçün nəyə görə əsas kimi istifadə edilə bilməyəcəyini inandırıcı şəkildə sübut etmək, yaxud sözügedən hadisələrin necə baş verdiyinə dair qanəddici və inandırıcı izahat təqdim etmək vəzifəsi Hökumətin öhdəsinə düşür. Beləliklə, sübut etmə yükü Hökumətin üzərinə keçir və əgər onun arqumentləri uğursuzluğa məruz qalırsa, 2-ci və (və ya) 3-cü maddələrdə nəzərdə tutulan məsələlər meydana çıxır (misal üçün bax: *Puxiqova Rusiyaya qarşı*, ərizə № 15440/05, 84-cü bənd, 2 iyul 2009-cu il).

38. Hazırkı işin faktlarını yuxarıdakı prinsiplərin işığında tədqiq edərək, Məhkəmə öncə qeyd edir ki, Vasili Mixalkov 29 aprel 2003-cü ildə dövlətin idarəçiliyində olan ayıltma məntəqəsində ölüb. Tərəflər şübhə altına almırlar ki, onun ölümü həmin gün qarından aldığı xəsarət nəticəsində baş verib.

39. Hadisələrə dair ərizəçilərin versiyasına görə, sözügedən xəsarət güclü alkoqol sərxoşluğu vəziyyətində və köməksiz halda olan Vasili Mixalkovu ayıltma məntəqəsinə aparmazdan əvvəl ayaqları ilə təpikləmiş iki polis əməkdaşı tərəfindən yetirilib. Bu versiya ziddiyyətsizdir və ərizəçilər hadisə baş verəndən bəri ardıcıl olaraq bunun üzərində israr edirlər, birinci ərizəçi iddia edir ki, döyülmənin şahidi olub. Ərizəçilərin versiyası Hökumət tərəfindən qısa xülasəsi verilmiş məhkəmə-tibb ekspertizalarının rəylərinə uyğundur. Konkret olaraq, 12 may 2004-cü ildə bu qənaətə gəlinib ki, xəsarət məhdud təmas səthinə malik küt əşyanın, ola bilsin ki, ayaqqabının ərizəçinin qarına iti bucaq altında böyük qüvvə ilə endirilməsinin təsiri nəticəsində yetirilib. Bu xəsarət bir dəfə təsadüfi yıxılmanın nəticəsi ola bilməzdi. Bundan başqa, 23 yanvar 2006-cı il və 11 fevral 2008-ci il tarixli ekspertizalar təsdiq etdi ki, hadisələrə dair ərizəçilərin versiyası inandırıcıdır və qarında olan xəsarət bir sıra zərbələrin məcmu gücü nəticəsində baş verə bilərdi.

40. Hökumət Vasili Mixalkovun xəsarətləri ilə bağlı hər hansı inandırıcı alternativ izahat bildirmədi, yaxud onu saxlanma yerinə apararkən dövlət orqanlarının güc tətbiqindən çəkdiyini və ya tətbiq edilmiş gücün işin halları baxımından ciddi surətdə zəruri olduğunu sübut edən hər hansı dəlil təqdim etmədi. O, xəsarətlərinin ölümlə nəticələnməsinin qarşısını almaq üçün ayıltma məntəqəsində Vasili Mixalkova göstərilən tibbi yardım və tibbi nəzarətlə bağlı hər hansı təfsilatları da təqdim etmədi.

41. Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçilərin versiyası inandırıcıdır və bu qənaətə gəlir ki, Vasili Mixalkovun Konvensiyanın 2-ci maddəsi pozulmaqla ölməsinə görə dövlət məsuliyyət daşıyır.

b. İstintaqın səmərəliliyi məsələsi barədə

42. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, Konvensiyanın 2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş yaşamaq hüququnu qorumaq öhdəliyi dövlətin Konvensiyanın 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş ümumi öhdəliyi ilə, yəni “Razılığa gələn Yüksək Tərəflərin onların yurisdiksiyasında olan hər kəs üçün ... Konvensiyada ... müəyyən olunmuş hüquq və azadlıqları təmin etmək” öhdəliyi ilə birgə götürülməklə dolayısı ilə tələb edir ki, fərdlər güc tətbiqi nəticəsində qətlə yetirildikdə müəyyən formada səmərəli rəsmi araşdırma aparılmalıdır. Araşdırma digər cəhətlərlə yanaşı hərtərəfli, qərəzsiz olmalı və diqqətlə aparılmalıdır (bax: *Makkann və başqalarının işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 161-163-cü bəndlər; *Kaya Türkiyəyə qarşı*, 19 fevral 1998-ci il, 105-ci bənd, *Qərar və qəraradlar toplusu*, 1998-I; və *Çakıcı Türkiyəyə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 23657/94, 86-cı bənd, AİHM 1999-IV). Bir qayda olaraq, araşdırmaya görə cavabdeh olan və araşdırmanı aparan şəxslərin hadisələrdə iştirak etmiş şəxslərdən müstəqil olması zəruri sayıla bilər (misal üçün bax: *Güleç Türkiyəyə qarşı*, 81-82-ci bəndlər, *Qərar və qəraradlar toplusu*, 1998-IV; və *Oğur Türkiyəyə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 21594/93, 91-92-ci bəndlər, AİHM 1999-III). Araşdırma məsuliyyət daşıyan şəxslərin müəyyən edilməsi və cəzalandırılması ilə nəticələnməyə qadir olmalıdır. Dövlət orqanları hadisə ilə bağlı mümkün olan bütün sübutları, o cümlədən şahid ifadələrini, məhkəmə sübutlarını və məqsəduyğun hallarda xəsarətlərə dair tam və dəqiq qeydlərin yer aldığı və ölümün səbəbləri də daxil olmaqla klinik rəylərin obyektiv analizinin əks olunduğu patoloji anatomiya müayinəsinin rəyini əldə etmək üçün bütün zəruri addımları atmalıdırlar (misal üçün bax: *Karabuela Ruminiyaya qarşı*, ərizə № 45661/99, 130-cu bənd, 13 iyul 2010-cu il). Araşdırmada ölümün səbəbini və ya məsuliyyət daşıyan şəxsi müəyyən etmək imkanına xələl gətirən hər hansı nöqsan olduqda araşdırmanın bu standarta cavab verməməsi riski yaranır.

43. Nəhayət, araşdırmanın səmərəli olması üçün praktiki, eləcə də nəzəri cəhətdən hesabatlılığı, dövlət orqanlarının qanunun aliliyinə sadıq olduqlarına ictimai inamın qorunub saxlanmasını, qanunsuz hərəkətlərlə bağlı gizli sövdələşmənin və ya belə hərəkətlərə qarşı dözümlülüyün hər hansı təzahürlərinin qarşısının alınmasını təmin edəcək yetərli ictimai nəzarət elementi mövcud olmalıdır. Tələb olunan ictimai nəzarətin dərəcəsi ayrı-ayrı hallarda fərqli ola bilər. Lakin bütün hallarda qurbanın yaxın qohumu onun qanuni maraqlarının təmin edilməsi üçün zəruri olan dərəcədə işin icraatına cəlb olunmalıdır (misal üçün bax: *Karabuelanın işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 131-ci bənd).

44. Məhkəmə qeyd edir ki, Vasili Mixalkov 29 aprel 2003-cü ildə ölüb. Bunun ardınca aparılan istintaq yeddi ildən artıqdır ki, davam edir və onun ölümcül xəsarətlər almasının halları ilə və ya həmin xəsarətlərə görə məsuliyyət daşıyan şəxslərin müəyyən edilməsi ilə bağlı hər hansı yekun nəticə hasil olmayıb.

45. Hökumətin izahatlarından göründüyü kimi, istintaq orqanları tərəfindən həyata keçirilmiş tədbirlər kimliyi bildirilməyən şahidlərlə aparılmış on səkkiz dindirmədən, cinayət hadisəsi yerində keçirilmiş iki istintaq eksperimentindən və altı tibb ekspertizasından ibarət idi. Hökumətin hər hansı təsdiqləyici sənədlər təqdim etməkdən imtina etdiyini nəzərə alsaq, Məhkəmənin əlində bu tədbirlərin görülməsinə nə üçün yeddi il lazım gəldiyi barədə hər hansı nəticə çıxarmağa imkan verən sübut yoxdur və dövlət nəzarətində olan müəssisədə baş vermiş ölümün halları ilə bağlı hər hansı inandırıcı izahat ortaya qoymaq üçün də heç nə yoxdur. Məhkəmə bu fakta xüsusi diqqət yetirir ki, bu dövrdə istintaq orqanları, belə görünür ki, ehtimal olunan iki hüquq pozucusunu (onlar da dövlət nümayəndələri idilər) aşkara çıxarmış hal şahidin (birinci ərizəçinin) təqdim etdiyi inandırıcı versiya ilə bağlı mövqelərini formalaşdırma bilməyiblər.

46. Məhkəmə qeyd edir ki, çoxsaylı və uzun sürən məhkəmə ekspertizalarının nəticələri gözlənilmədiyi müddətdə işin icraatı xeyli müddət ərzində açıq-aydın hərəkətsiz halda qalıb, həmin ekspertizaların rəyləri isə, belə görünür ki, əsasən əvvəlkilərin təkrarı olub. Sonrakı ekspertizaların gedişində əlavə nəticələr əldə edildikcə Məhkəməyə hər hansı izahat verilməyib ki, istintaq orqanları nəyə görə müvafiq sualları əvvəlcədən verməmişdirlər.

47. Əlində olan materiallar əsasında Məhkəmə bu qənaətə gələ bilməz ki, istintaq orqanları Vasili Mixalkovun ölümünün hallarını hərtərəfli və vaxtında müəyyənləşdirmək üçün səlahiyyətləri daxilində olan hər şeyi ediblər.

48. Məhkəmə həmçinin qeyd edir ki, ərizəçilərin işin materialları ilə tanış olmaq barədə xahişləri dəfələrlə rədd edilib (yuxarıda 13-cü və 33-cü bəndlərə bax) və qohumlarının ölümünün hallarının müəyyən edilməsi ilə bağlı icraatda səmərəli iştirak etmələrinə imkan verilməyib. Məhkəmə hesab edir ki, dövlət orqanlarının ərizəçilərlə belə davranışı istintaqın səmərəliliyinə xələl gətirməyə bilməzdi və Konvensiyaya zidd idi.

49. Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, Vasili Mixalkovun ölümünün istintaqı minimum səmərəlilik standartlarına cavab verməyib. Buna görə də, istintaqın səmərəliliyi məsələsində Konvensiyanın 2-ci maddəsinin pozuntusu baş verib.

II. KONVENSIYANIN 3-CÜ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

50. Ərizəçilər daha sonra şikayət etdilər ki, ölümündən əvvəl Vasili Mixalkov qəddar rəftara məruz qalıb, konkret olaraq, polis əməkdaşları tərəfindən döyülüb və dövlət orqanları bu iddia ilə bağlı səmərəli araşdırma aparmayıblar. Onlar Konvensiyanın 3-cü maddəsinə istinad etdilər, orada deyilir:

“Həç kəs işgəncəyə, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qalmamalıdır”.

51. Ərizəçilər bildirdilər ki, Vasili Mixalkovun bədənində aşkar edilmiş xəsarətlər onun iki polis əməkdaşı tərəfindən döyülməsi və bədəninin yerlə sürülməsi nəticəsində alınıb, birinci ərizəçi bunların şahidi olub. Ərizəçilər yuxarıda 2-ci maddə üzrə aparılmış araşdırmadakı arqumentlərinə istinadən iddia etdilər ki, dövlət orqanları Vasili Mixalkovun pis rəftara məruz qaldığı barədə iddialarla bağlı səmərəli araşdırma aparmaq öhdəliyini pozublar.

52. Hökumət şikayətin qəbul edilənliyi məsələsinə və 2-ci maddənin iddia edilən pozuntularına dair yuxarıda gətirdiyi arqumentlərə istinad etdi.

53. Məhkəmə hesab edir ki, bu şikayət yuxarıda Konvensiyanın 2-ci maddəsi üzrə araşdırılmış şikayətlə əlaqəlidir. O, Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan mənada açıq-aydın əsassız deyil və hər hansı digər əsaslara görə də qəbul olunmayan deyil. Buna görə də Məhkəmə onu qəbul olunan elan edir.

54. Məhkəmə yuxarıda müəyyən etdi ki, Hökumət Vasili Mixalkovun qarın nahiyəsindəki ölümcül zədə ilə və bədənində tapılmış digər xəsarətlərə bağlı hər hansı inandırıcı izahat, yaxud ən azı ərizəçilərin irəli sürdüyü versiyanı təkzib edən hər hansı sənəd təqdim etməyib (yuxarıda 40-41-ci bəndlərə bax).

55. Bu versiyaya əsasən, həmin xəsarətlər Konvensiyanın 3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş qəddarlıq həddini keçən qeyri-insani rəftarın baş verdiyini göstərir.

56. Buna görə də, həmin maddənin pozuntusu baş verib.

57. Məhkəmə bu məsələni artıq 2-ci maddə üzrə nəzərdən keçirdiyinə görə araşdırmadakı qüsurlarla bağlı 3-cü maddə üzrə ayrıca qərar çıxarmağı zəruri hesab etmir (misal üçün bax: *Oqnyanova və Çoban Bolqarıstana qarşı*, ərizə № 46317/99, 124-cü bənd, 23 fevral 2006-cı il).

III. KONVENSIYANIN 5-Cİ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

58. Ərizəçilər həmçinin Konvensiyanın 5-ci maddə üzrə şikayət etdilər ki, Vasili Mixalkovun ayıtma məntəqəsinə yerləşdirilməsi və orada saxlanması qanuna uyğun olaraq həyata keçirilməyib.

59. Ərizəçilərin arqumentlərini sərəncamında olan bütün materialların işığında nəzərdən keçirərək və barəsində şikayət edilən məsələyə səlahiyyəti çərçivəsində baxaraq, Məhkəmə hesab edir ki, həmin materiallar Konvensiyada əks olunmuş hüquq və azadlıqların pozuntusunun hər hansı təzahürünü aşkara çıxarmadı.

60. Buradan belə nəticə çıxır ki, ərizənin bu hissəsi açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

IV. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

61. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiya ona dair Protokolların müddələrinin pozulduğunu, lakin Razılığa gələn yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir”.

A. Zıyan

62. Ərizəçilər maddi ziyanə görə 130.000 avro tələb etdilər, iddia edildiyinə görə, bu məbləğ kənd yerində yaşayan ailənin əmək qabiliyyətli ailə üzvünün ölümü ilə bağlı hesablanmış maddi itkisi idi. Onlar iddia etdilər ki, mərhumun itirilmiş əmək haqlarının hesablanmış məbləği – 914.880 Ukrayna qrivnası bu məbləğə daxildir, həmin məbləğ Ukraynadakı orta əmək haqqının 80 illik yaşayış müddətinə hasili əsasında hesablanıb. Bundan başqa, onlar mənəvi ziyanə görə 280.000 avro tələb etdilər.

63. Hökumət bildirdi ki, bu tələblər həddən artıq şişirdilmiş və əsassızdır.

64. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçilər maddi ziyanlarını əsaslandırmaq üçün inandırıcı sübut təqdim etməyiblər. Buna görə də o, bu tələbi rədd edir. Digər tərəfdən, o, hesab edir ki, ərizəçilər qohumlarının ölümü ilə və onların pis rəftar barədə iddialarının və mərhumun ölümünün hallarının dövlət orqanları tərəfindən nəzərdən keçirilməməsi ilə əlaqədar olaraq həyəcan və iztirab keçiriblər. Məhkəmə ədalətli əsasda qərar çıxararaq, Konvensiyanın pozuntularına görə birinci ərizəçi xanım Olqa Kuzminiçna Mixalkovaya 50.000 avro, ikinci ərizəçi cənab Sergey Petroviç Mixalkova 20.000 avro və üçüncü ərizəçi xanım Natalya Stanislavovna Bikbulatovaya (Besbulatovaya) 20.000 avro təyin edir.

B. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

65. Ərizəçilər həmçinin daxili məhkəmələrdə çəkdiyi xərclərə görə 11.250 Ukrayna qrivnası və Avropa Məhkəməsidəki icraata çəkdiyi xərclərə görə 25.000 avro tələb etdilər. Tələblərinin təsdiqi qismində ərizəçilər vəkilləri tərəfindən tərtib edilmiş hüquqi məsləhətlərin və prosesual sənədlərin ətraflı siyahısını və hər sənəd üçün və ya aldıkları hər xidmət üçün müvafiq qiymətlərlə birlikdə müqavilələrin surətlərini təqdim etdilər. Onlar həmçinin poçt xərclərinə görə 25,20 Ukrayna qrivnası tələb etdilər.

66. Hökumət poçt xərclərinin kompensasiya olunmasına etiraz etmədi. O, daha sonra bildirdi ki, hüquqi xidmətlərin haqları ilə bağlı tələblər həddən artıqdır və sübutlarla yetərinə təsdiqlənməyib.

67. Məhkəmə bir daha xatırladı ki, məhkəmə xərclərinin və digər məsrəflərin 41-ci maddə əsasında kompensasiya olunması üçün onların həqiqətən və zəruri olaraq çəkildiyi sübuta yetirilməli və onlar miqdarca ağılabatan olmalıdır (misal üçün bax: *Nilsen və Yonsen Norveçə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 23118/93, 62-ci bənd, AİHM 1999-VIII; *Boytzenko Moldovaya qarşı*, ərizə № 41088/05, 176-cı bənd, 11 iyul 2006-cı il). Məhkəmə Reqlamentinin 60-cı Qaydasının 2-ci bəndinə uyğun olaraq, bütün tələblər tərkib elementləri üzrə ətraflı bölünməklə təqdim edilməlidir, belə olmadıqda Məhkəmə tələbi tamamilə və ya qismən rədd edə bilər.

68. Hazırkı işdə yuxarıdakı meyarları, ərizəçilərin təqdim etdikləri tərkib elementləri üzrə bölünmüş siyahını və işdəki faktoloji və hüquqi məsələlərin sayını və mürəkkəbliyini nəzərə alaraq, Məhkəmə ərizəçilərin tələbinin ağılabatan olduğunu hesab edir və müvafiq olaraq,

məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə onlara birlikdə 3.300 avro üstəgəl ərizəçilərdən bu məbləğlə bağlı tutula bilən hər hansı vergi məbləğini təyin edir.

C. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

69. Məhkəmə məqsədəuyğun hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalıdır və onun üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ:

1. Vasili Mixalkova qarşı pis rəftara, onun ölümünə və müvafiq iddiaların səmərəli araşdırılmamasına görə dövlətin məsuliyyəti ilə bağlı şikayətləri qəbul olunan, ərizənin qalan hissəsini isə qəbul olunmayan *elan edir*;
2. *Qərara alır ki*, Vasili Mixalkovun ölümü ilə əlaqədar olaraq Konvensiyanın 2-ci maddəsi pozulub;
3. *Qərara alır ki*, Vasili Mixalkovun ölümü ilə bağlı dövlət orqanları tərəfindən səmərəli araşdırma aparılmaması ilə əlaqədar olaraq Konvensiyanın 2-ci maddəsi pozulub;
4. *Qərara alır ki*, Vasili Mixalkova qarşı qeyri-insani rəftarla əlaqədar olaraq Konvensiyanın 3-cü maddəsi pozulub;
5. *Qərara alır ki*, Vasili Mixalkova qarşı pis rəftarla bağlı dövlət orqanları tərəfindən səmərəli araşdırma aparılmadığı barədə şikayəti 3-cü maddə üzrə araşdırmağa ehtiyac yoxdur;
6. *Qərara alır ki*:
 - a) cavabdeh dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq bu qərarın qəti qərara çevrildiyi tarixdən sonra üç ay ərzində ərizəçilərə aşağıdakı məbləğləri ödəməli, həmin məbləğlər ödəniş tarixində qüvvədə olan məzənnə üzrə Ukrayna milli valyutasına çevrilməlidir:
 - i) mənəvi ziyana görə xanım Olqa Kuzminiçna Mixalkovaya – 50.000 (əlli min) avro, cənab Sergey Petroviç Mixalkova – 20.000 (iyirmi min) avro və xanım Natalya Stanislavovna Bikbulatovaya (Besbulatovaya) – 20.000 (iyirmi min) avro;
 - ii) məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə ərizəçilərə birlikdə – 3.300 (üç min üç yüz) avro;üstəgəl yuxarıdakı məbləğlərlə bağlı ərizəçilərdən tutula bilən hər hansı vergi məbləği.
 - b) yuxarıda qeyd edilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər yuxarıda qeyd edilən ödənilməli məbləğlərin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan adi faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;
7. Əvəzin ədalətli ödənilməsi haqqında ərizəçinin qalan tələblərini *rədd edir*.

Qərar ingilis dilində tərtib edilmiş və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci Qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq, 13 yanvar 2011-ci ildə qərar barədə yazılı məlumat verilmişdir.

Peer Lorensen (*Peer Lorenzen*)

Sədr

Klaudiya Vesterdik (*Claudia Westerdiek*)

Katib